

УДК 342.9:37.014.52

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.2.51>

ПРАВОВА ТА ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ДОБРОЧЕСНОСТІ 2026–2030

Хохлова І.В.,

*кандидат юридичних наук,**доцент кафедри адміністративного,**фінансового та інформаційного права**юридичного факультету**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ORCID: 0000-0002-9631-712X

Хохлова І.В. Правова та інституційна трансформація освітнього середовища в Україні: аналіз Стратегії розвитку доброчесності 2026–2030.

У представленій науковій статті здійснено комплексний та ретельний аналіз Стратегії розвитку доброчесності в освітній галузі на період 2026–2030 років. Цей стратегічний документ визначається автором як фундаментальна та засаднича дорожня карта, призначена забезпечити глибоку культурну та правову трансформацію всього національного освітнього середовища. Актуальність проведеного дослідження обґрунтовується через призму нагальної необхідності подолання критичного розриву, що тривалий час існував між теоретичними засадами академічної етики та їх безпосереднім практичним втіленням у повсякденну діяльність закладів освіти. Системний характер цієї проблеми зумовлений тривалою культурною легалізацією недоброчесності, через яку корупційні практики сприймалися як допустимі соціальні стратегії. Автор наголошує, що інтеграція етичних норм є не лише внутрішньою потребою системи, а й стратегічною вимогою у контексті євроінтеграційних процесів та гармонізації українського законодавства із міжнародними стандартами.

Особливу увагу у роботі зосереджено на дослідженні динамічної еволюції концепту доброчесності: від його сприйняття як суто декларативного морального принципу до статусу чіткої юридичної норми. Цей перехід передбачає встановлення конкретних правових наслідків за порушення стандартів чесності та формування системного антикорупційного ефекту на всіх ієрархічних рівнях управління. В основі наукового пошуку лежить методологічний розгляд логічної моделі «Теорії змін», яка пропонує взаємодію трьох ключових стратегічних векторів розвитку. Перший вектор фокусується на розробці та впровадженні інноваційної методологічної бази та сучасного дидактичного інструментарію, що виходить за межі традиційної дидактики та передбачає створення адаптивних навчальних ресурсів. Другий вектор спрямований на суттєве зміцнення професійної спроможності, розширення автономії та підвищення відповідальності освітян як головних носіїв інтелектуального капіталу держави та етичних орієнтирів. Третій вектор охоплює розбудову та впровадження цифрових, прозорих моделей управління закладами освіти, що базуються на засадах відкритості та підзвітності перед громадськістю.

У статті окремо проаналізовано вплив наказу МОН № 842, який закріплює нетерпимість до корупції як обов'язкову загальну компетентність для всіх спеціальностей. Автор доводить, що це перетворює доброчесність із формального лозунгу на обов'язковий фундамент підготовки фахівців, особливо у сферах права, міжнародних відносин та публічного управління. Особлива увага приділяється тривалому 15-річному циклу перебування особистості в системі освіти, який розглядається як унікальне вікно можливостей для формування стійкого «етичного імунітету». Дослідження також охоплює питання використання інструментів самооцінки, таких як система EvaluED та проєкт «Прозора школа», що дозволяють закладам самостійно виявляти корупційні ризики. Автор робить висновок, що успішна реалізація Стратегії до 2030 року дозволить виховати нове покоління громадян, здатних діяти етично не через страх санкцій, а через сформоване внутрішнє переконання. Це є критично важливою умовою для сталого розвитку України як європейської правової держави, де академічна чесність стає базовим інструментом державотворення та суспільної довіри.

Ключові слова: доброчесність, антикорупційна політика, Стратегія 2026–2030, Теорія змін, освітні стандарти, нульова толерантність до корупції.

Kokhlova I.V. Legal and institutional transformation of the educational environment in Ukraine: analysis of the Integrity Development Strategy 2026–2030.

This scientific article provides a comprehensive and thorough analysis of the Strategy for the Development of Integrity in Education for the period 2026–2030. The author defines this strategic document as a fundamental and essential roadmap designed to ensure a profound cultural and legal transformation of the entire national educational environment. The relevance of the study is justified by the urgent need to overcome the critical gap that has long existed between the theoretical foundations of academic ethics and their direct practical implementation in the daily activities of educational institutions. The systemic nature of this problem is due to the long-standing cultural legalization of dishonesty, through which corrupt practices were perceived as acceptable social strategies. The author emphasizes that the integration of ethical norms is not only an internal need of the system, but also a strategic requirement in the context of European integration processes and the harmonization of Ukrainian legislation with international standards.

The work focuses in particular on the study of the dynamic evolution of the concept of integrity: from its perception as a purely declarative moral principle to its status as a clear legal norm. This transition involves establishing specific legal consequences for violations of integrity standards and forming a systemic anti-corruption effect at all hierarchical levels of management. The scientific research is based on a methodological consideration of the logical model of the "Theory of Change," which proposes the interaction of three key strategic vectors of development. The first vector focuses on the development and implementation of an innovative methodological base and modern didactic tools that go beyond traditional didactics and involve the creation of adaptive learning resources. The second vector is aimed at significantly strengthening professional capacity, expanding autonomy, and increasing the responsibility of educators as the main bearers of the state's intellectual capital and ethical guidelines. The third vector covers the development and implementation of digital, transparent models of educational institution management based on the principles of openness and accountability to the public.

The article separately analyzes the impact of MES Order No. 842, which establishes intolerance to corruption as a mandatory general competency for all specialties. The author argues that this transforms integrity from a formal slogan into a mandatory foundation for training specialists, especially in the fields of law, international relations, and public administration. Particular attention is paid to the long 15-year cycle of an individual's stay in the education system, which is seen as a unique window of opportunity for the formation of sustainable "ethical immunity." The study also covers the use of self-assessment tools, such as the EvaluED system and the Transparent School project, which enable institutions to identify corruption risks independently. The author concludes that the successful implementation of the Strategy until 2030 will enable the cultivation of a new generation of citizens capable of acting ethically not out of fear of sanctions, but out of a formed internal conviction. This is a critical condition for the sustainable development of Ukraine as a European state governed by the rule of law, where academic integrity becomes a basic tool for state-building and public trust.

Key words: integrity, anti-corruption policy, Strategy 2026–2030, Theory of Change, educational standards, zero tolerance for corruption.

Постановка проблеми Сучасна система освіти України перебуває на етапі критичної трансформації, де ключовим викликом є глибокий розрив між теоретичними засадами академічної етики та їх практичним втіленням у повсякденну діяльність освітніх інституцій. Системний характер цієї проблеми зумовлений передусім тривалою культурною легалізацією не доброчесності, через яку списування та корупційні практики сприймалися як допустимі соціальні стратегії, що сформувало стійкі стереотипи у свідомості учасників освітнього процесу. Ситуація ускладнюється тривалою декларативністю етичних принципів, які через відсутність чіткої юридичної фіксації та дієвих механізмів відповідальності сприймалися лише як моральні побажання, а не обов'язкові норми права. Водночас інституційна неготовність і брак прозорих моделей управління створюють простір для корупційних маневрів, що в поєднанні з кризою внутрішньої мотивації та домінуванням зовнішнього контролю перешкоджає формуванню у здобувачів освіти справжнього «етичного імунітету». Таким чином, постає гостра необхідність у деконструкції вкорінених поведінкових моделей та переходу до комплексної системи, де Стратегія розвитку доброчесності на 2026–2030 роки виступає не просто регуляторним документом, а інструментом фундаментальної культурної трансформації, що забезпечує невід'ємність правової норми від внутрішнього переконання особистості.

Мета статті полягає у комплексному дослідженні правових та інституційних засад трансформації української освіти через аналіз Стратегії розвитку доброчесності на 2026–2030 роки як фундаментальної дорожньої карти для системної перебудови освітньої середовища. Дослідження

спрямоване на обґрунтування еволюції концепту доброчесності від моральної декларації до чіткої юридичної норми, розкриття логіки «Теорії змін» через синхронізацію методологічних, професійних та управлінських векторів, а також оцінку впливу нових стандартів МОН щодо формування антикорупційної компетентності у здобувачів освіти. Особлива увага приділяється деконструкції системних бар'єрів та соціальних стереотипів з метою висвітлення механізмів створення такого етичного простору, де доброчесне поведінка стає внутрішнім переконанням особистості та безальтернативною нормою соціальної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Розвиток доброчесності в українській освітній системі переходить від етапу морального виховання до етапу глибокої інституціалізації та нормативного регулювання. Ухвалення Стратегії розвитку доброчесності в освіті на 2026–2030 роки (далі – Стратегія) є логічним продовженням державної антикорупційної політики, що базується на Конституції України та Законі «Про запобігання корупції» [2].

Трансформація доброчесності з декларативного морального принципу у чітко визначену юридичну норму є стратегічним кроком у розбудові антикорупційної системи держави, оскільки це перетворює етичне побажання на обов'язкове вимогу з реальними правовими наслідками. Процес переходу до нормативного регулювання забезпечує системний антикорупційний ефект через кілька ключових механізмів, першим з яких є інституціоналізація та нормативне закріплення. Раніше доброчесність сприймалася переважно як внутрішня риса особистості, проте її закріплення в законодавстві (зокрема в статті 42 Закону України «Про освіту») визначило її як сукупність етичних принципів та чітких правил [1]. Це дало змогу запровадити доброчесність як критерій оцінки якості освіти та обов'язкову умову для акредитації освітніх програм, встановивши юридичну відповідальність за порушення, що робить нечесне поведінку чи плагіат високим юридичним ризиком.

Важливим інструментом цього переходу стало впровадження обов'язкових стандартів компетентності, закріплених наказом МОН № 842 від 2024 року [3]. Завдяки цій новації здатність діяти на основі нетерпимості до корупції стала загальною компетентністю, яку має опанувати кожен фахівець. Таким чином, протидія корупції перестає бути питанням особистого вибору та переходить до площини обов'язкового результату навчання. Це, у свою чергу, стимулює заклади до розбудови внутрішньої «етичної інфраструктури». Юридичне визначення доброчесності зобов'язує установи розробляти локальні акти: кодекси етики, антикорупційні комплаєнс-процедури та положення про академічну доброчесність. Завдяки впровадженню системи стримувань та протигань досягається прозорість прийняття рішень, мінімізуються ризики виникнення конфлікту інтересів та суттєво посилюється механізм підзвітності керівництва.

Крім регуляторної функції, перетворення доброчесності на правову норму сприяє формуванню культури «нульової толерантності». Спираючись на ці норми, система освіти виховує у молоді світогляд, в якому корупційні моделі поведінки стають неприйнятними, що поступово руйнує практику «нормалізації» побутової корупції чи списування. Нарешті, правове регулювання забезпечує перехід від зовнішнього контролю до внутрішнього переконання. Хоча юридична норма передбачає санкції за порушення, її кінцева мета полягає у створенні надійних етичних меж, всередині яких формується особистість, здатна діяти доброчесно за будь-яких обставин, навіть за відсутності прямого нагляду, відповідальності чи загрози покарання.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України № 842 від 13 червня 2024 року, до стандартів вищої освіти було запроваджено нову загальну компетентність, яка визначає здатність майбутніх фахівців приймати рішення та діяти на основі принципу нетерпимості до корупції та будь-яких інших проявів не доброчесності [3]. Суть цієї норми полягає у формуванні відповідального підходу до професійної діяльності, що ґрунтується на принципі нульової толерантності до корупційних ризиків. В межах освітнього процесу студенти мають опанувати теоретичні засади запобігання корупції, а також засвоїти засади соціальної та академічної доброчесності на рівні, достатньому для виховання стійкого внутрішнього неприйняття будь-яких форм нечесної поведінки.

Впровадження цієї компетентності зумовило трансформацію навчальних програм, спонукаючи заклади вищої освіти до розробки та впровадження спеціалізованих курсів, спрямованих на розвиток етичної свідомості та прикладних антикорупційних навичок. Така ініціатива є стратегічною відповіддю на сучасні виклики суспільства та запити ринку праці, оскільки вона перетворює доброчесність із формального лозунгу на обов'язковий фундамент «архітектури підготовки» сучасних кадрів. Закріплення цієї норми на нормативному рівні гарантує, що випускники університетів володітимуть не лише фаховим інструментарієм, а й високою громадянською відповідальністю, яка дозволить їм ефективно чинити опір корупційним практикам у майбутній професійній діяльності. Хоча нова компетентність є обов'язковою для всіх без винятку спеціальностей, особливого значення вона набуває в галузях із підвищеними соціальними ризиками. Насамперед це стосується сфери «Права» та «Міжнародних відносин», де випускники готуються до роботи в судовій та пра-

воохоронній системах, де доброчесність є базовою умовою професійної придатності. Аналогічно, в галузі «Публічного управління та адміністрування» ця норма стає запобіжником для майбутніх держслужбовців у питаннях конфлікту інтересів. У секторах «Управління та адміністрування» акцент зміщується на розвиток корпоративної етики та комплаєнсу, а у «Педагогічній освіті» – на формування культури академічної чесності, яку вчителі мають транслювати наступним поколінням.

Таким чином, інтеграція принципу нетерпимості до корупції в освітні стандарти є відповіддю на глобальні виклики та запит суспільства на справедливість. Юридичне закріплення цієї норми гарантує, що випускники закладів вищої освіти будуть виходити у професійний світ, маючи не лише диплом, а й сформований етичний імунітет. Це дозволить їм ефективно протидіяти корупційним практикам, забезпечуючи стале розвиток держави та зміцнення довіри до інститутів влади та бізнесу.

Стратегія розвитку доброчесності в освіті на 2026–2030 роки, ініційована Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК), постає не просто як черговий регуляторний документ, а як дорожня карта фундаментальної культурної трансформації [4]. В основу Стратегії покладено концепцію «Теорії змін», яка передбачає, що системні інституційні перетворення та цілеспрямоване розвиток компетенцій неминуче призводять до якісних зрушень у поведінці людей. Кінцевою місією документа є створення такого освітнього середовища, де доброчесність та етична поведінка стають природною та єдиною можливою нормою життя для всіх учасників процесу – від першокласника до ректора університету.

Реалізація стратегічних цілей документу базується на трикомпонентній структурі трансформації. Пріоритетним вектором є формування інноваційного методологічного простору, що виходить за межі традиційної дидактики. Завдяки створенню адаптивних навчальних ресурсів – від цифрових платформ до наглядних моделей – здобувачі освіти отримують можливість практичного опрацювання життєвих сценаріїв. Такий підхід забезпечує перехід від репродуктивного засвоєння етичних норм до формування суб'єктної здатності приймати складні рішення, трансформуючи поняття доброчесності у сталий комплекс практичних компетентностей.

Друга стратегічна мета фокусується на розбудові професійної спроможності освітян, оскільки вчителі та викладачі є головними ретрансляторами цінностей. Стратегія передбачає масштабну трансформацію педагогічної діяльності: від підвищення кваліфікації через цикли спеціалізованих тренінгів до інтеграції компетенції доброчесності до професійних стандартів педагога. Особлива роль відводиться створенню живих професійних спільнот, таких як мережа «Хабів доброчесності» та проект «Прозора школа». Це дозволяє масштабувати кращі практики, де викладач стає для студента не просто джерелом знань, а етичним орієнтиром та прикладом для наслідування.

Третій напрям стосується інституційного рівня та впровадження прозорих моделей управління. Для того щоб етичні цінності не залишалися лише на папері, заклади освіти мають розбудувати власну етичну інфраструктуру. Це включає впровадження внутрішнього антикорупційного комплаєнсу, забезпечення прозорості у розподілі ресурсів та прийняття кадрових рішень. Використання інструментів самооцінки, таких як система EvaluED чи «Освітній навігатор», дозволяє закладам самостійно проводити «аудит доброчесності», виявляти приховані корупційні ризики та оперативно їх усувати, переходячи від моделі зовнішнього контролю до моделі внутрішньої відповідальності.

Загалом, об'єднання цих трьох напрямів має забезпечити глобальний перехід в громадській свідомості: від сприйняття доброчесності як формального обмеження до її усвідомлення як глибокого внутрішнього переконання. Успішна реалізація Стратегії до 2030 року дозволить виховати нове покоління громадян, здатних діяти етично не через страх покарання, а через сформований внутрішньої доброчесності, що є критично важливим для сталого розвитку демократичної держави.

«Теорія змін», покладена в основу Стратегії розвитку доброчесності в освіті на 2026–2030 роки, є не просто технічним документом, а глибоко продуманою логічною моделлю, яка детально описує механіку перетворення конкретних ресурсів та заходів на масштабний громадський результат [4]. Головна мета цієї моделі полягає у створенні цілісного освітнього середовища, яке здатне системно генерувати та підтримувати культуру етичної поведінки. Такий підхід базується на розумінні того, що доброчесність не виникає стихійно — вона є продуктом тривалого впливу на кілька критичних точок освітньої системи одночасно.

Центральним елементом цієї теорії є стратегічна тріада впливу, яка постулює, що реальні зміни можливі лише за умови синхронної роботи у трьох напрямках: методологічному, людському та системному. По-перше, учасники освітнього процесу мають бути забезпечені сучасною дидактичною базою, де теоретичні знання про доброчесність інтегровані у практичні кейси. По-друге, ключова роль відводиться педагогам, які розглядаються не просто як транслятори інформації, а як живі носії цінностей та етичні орієнтири для молоді. По-третє, сама система управління закладами має пройти через інституціоналізацію прозорості та підзвітності, що робить антикорупційний комплаєнс природним елементом щоденної діяльності адміністрації.

Логічна послідовність цих перетворень ґрунтується на низці імплікацій (умовних конструкцій), що забезпечують перехід від формальних алгоритмів до практично значущих результатів. Зокрема, розробка інтерактивних матеріалів та оновлення освітніх програм мають на меті вивести вивчення доброчесності із плоскості сухої теорії до площини реальної соціальної практики. Водночас створення дієвої системи підтримки та мотивації вчителів та викладачів має забезпечити появу справжніх амбасадорів змін – людей, здатних власним прикладом долати вкорінені стереотипи у своїх громадах. На рівні управління логіка змін передбачає, що впровадження прозорих процедур неминуче призведе до зростання довіри з боку батьків та студентів, створюючи середовище, природно захищене від корупційних ризиків.

Особлива увага в Теорії змін приділяється тривалому циклу перебування особистості в системі освіти, що триває в середньому 15 років. Цей період розглядається як унікальне вікно можливостей для глибокої трансформації особистості та її оточення. Мета полягає у зміні базових поведінкових моделей: здобувачі освіти мають пройти шлях від механічного списування до розвитку критичного мислення та об'єктивного самооцінювання. У такому контексті доброчесність еволюціонує із зовнішньої вимоги, підкріпленої страхом перед санкціями, у стійке внутрішнє переконання діяти етично за будь-яких обставин. Важливо, що в цей процес активно було залучено родинне середовище як первинна ланка формування правосвідомості. Завдяки створенню вдома атмосфери довіри досягається синергія між сімейними цінностями та суспільно-значущими установками освітніх інституцій, що мінімізує ризик виникнення ціннісних конфліктів у процесі становлення особистості.

У глобальному вимірі ця модель спрямована на фундаментальне довготривале вплив на суспільство та подолання історичної спадщини легалізації корупції. Стратегія 2026–2030 років ставити за мету зруйнувати старі стереотипи, де не доброчесність вважалася допустимим способом досягнення мети, і замінити їх парадигмою нульової толерантності [4]. Це перетворює систему освіти на потужний інструмент державотворення, де підготовка фахівця нерозривно пов'язана з вихованням доброчесного громадянина, що є базовою умовою розвитку сучасної правової держави та її успішної інтеграції у світову спільноту. Також Стратегія створює цілісну систему, де правова норма, професійний стандарт та інституційний контроль взаємодоповнюють один одного, мінімізуючи простір для корупційного маневру.

Висновки. Дослідження підтверджує, що Стратегія на 2026–2030 роки трансформує етичні засади у дієву систему юридичних норм, де антикорупційна компетентність (наказ МОН № 842) стає обов'язковим критерієм професійної придатності. Застосування моделі «Теорії змін» дозволяє системно мінімізувати корупційні ризики через синергію оновленої методології, розвитку людського капіталу та впровадження внутрішнього комплаєнсу. Пріоритетом реформи є усунення культурної нормалізації не доброчесності та формування внутрішньої доброчесності, що базується на внутрішніх переконаннях особистості, а не на страху перед санкціями. У підсумку розбудова цілісної етичної інфраструктури до 2030 року є фундаментальною умовою сталого розвитку України як європейської правової держави, де академічна чесність стає базовим інструментом державотворення та суспільної довіри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (Дата звернення: 21.12.2025).
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>(Дата звернення: 21.12.2025).
3. Про затвердження змін до стандартів вищої освіти щодо загальної компетентності «Здатність приймати рішення та діяти на основі принципів нетерпимості до корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності»: Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.06.2024 р. № 842. URL:<https://mon.gov.ua/>(Дата звернення: 21.12.2025).
4. Стратегія розвитку доброчесності в освіті на 2026–2030 роки: проект / Національне агентство з питань запобігання корупції. URL <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/antukoruptsiyna-prosvita-nazk-prezentuvalo-strategiyu-rozvytku-dobrochesnosti-v-osviti-na-2026-2030-roky>.
5. Методичні рекомендації з розбудови доброчесності в закладах вищої освіти, НАЗК. <https://drive.google.com/file/d/1n0-D5GcS-6rXA3i0QaI89Km41uVnRZEw/view>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026